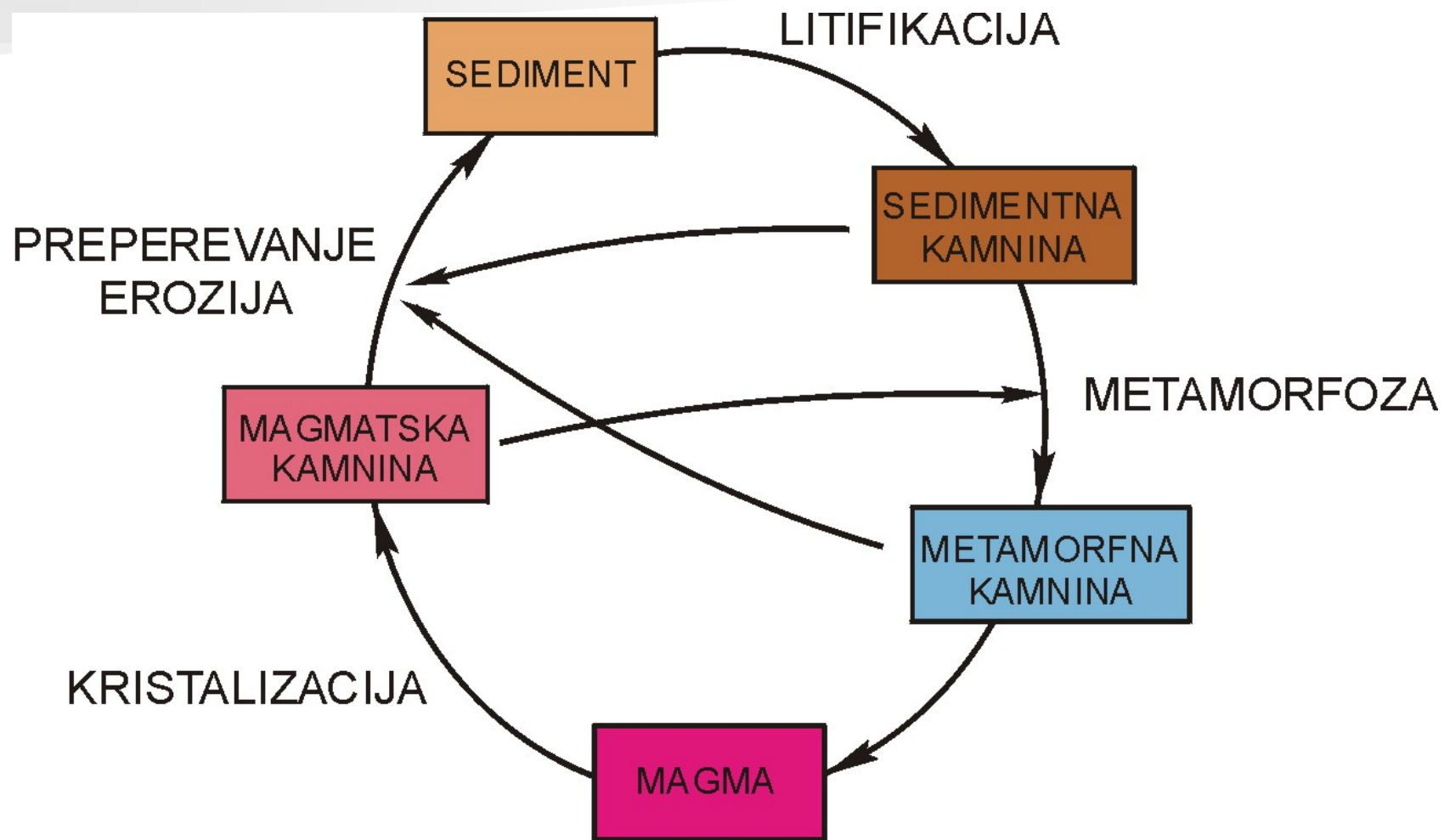

MAGMATSKE KAMNINE

Kamninski krog

Magma

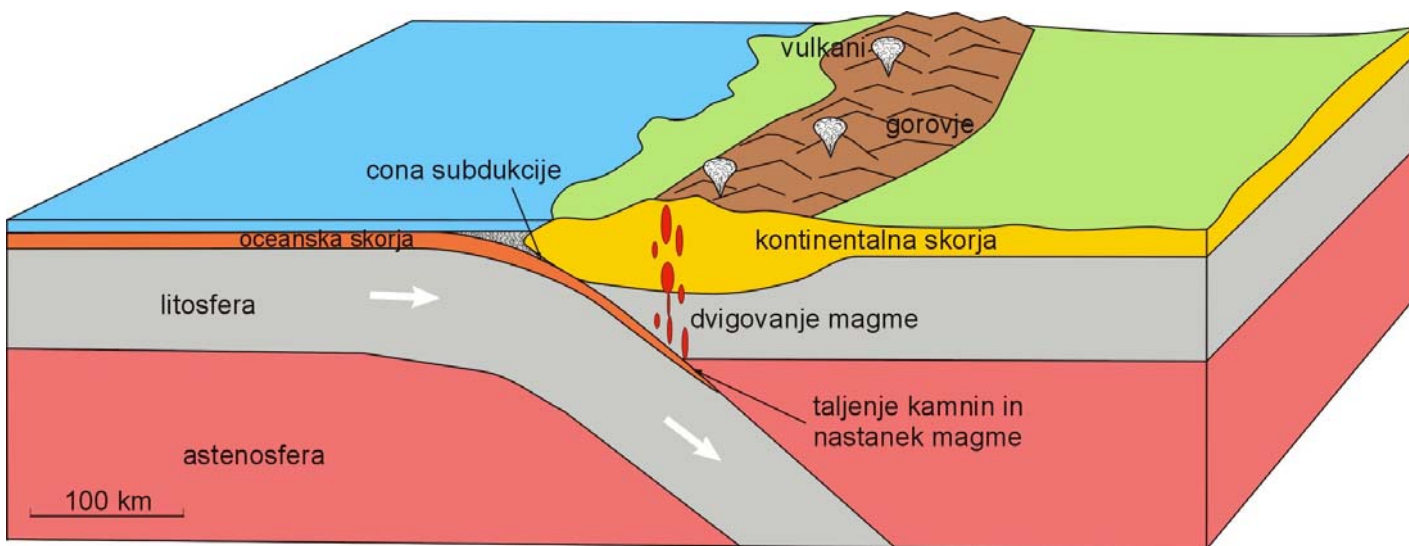
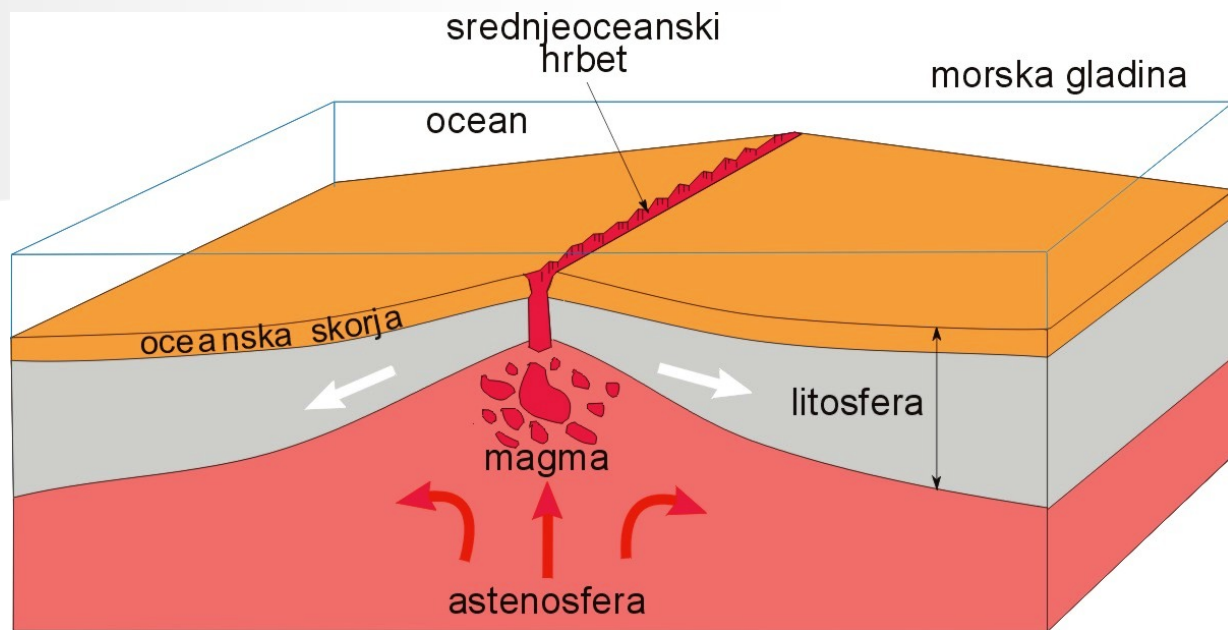
MAGMA JE

- naravna, vroča, silikatna talina,
- homogena snov,
- med komponentami prevladujeta silicij in kisik.

SESTAVINE MAGME V SPLOŠNEM DELIMO V DVE SKUPINI:

1. Težkohlapne sestavine
  - dajejo minerale z visokim tališčem (~ 1000 °C),
  - prevladujejo SiO_2 , Al_2O_3 , Fe_2O_3 , FeO , MgO , Na_2O , K_2O , CaO , TiO_2 , MnO , Cr_2O_3 , P_2O_5 .
2. Lahkohlapne sestavine
  - običajno se nahajajo v tekočem stanju, pri temperaturah 100-300 °C preidejo v plinasto obliko,
  - v magmi jih je največ 10 %,
  - HCl , HF , CO , CO_2 , H_2S , SO_2 , SO_3 , kloridi in fluoridi težkih kovin.

Izvor magme

(prirejeno po McGeary & Plummer, 1994)

Kristalizacija magme

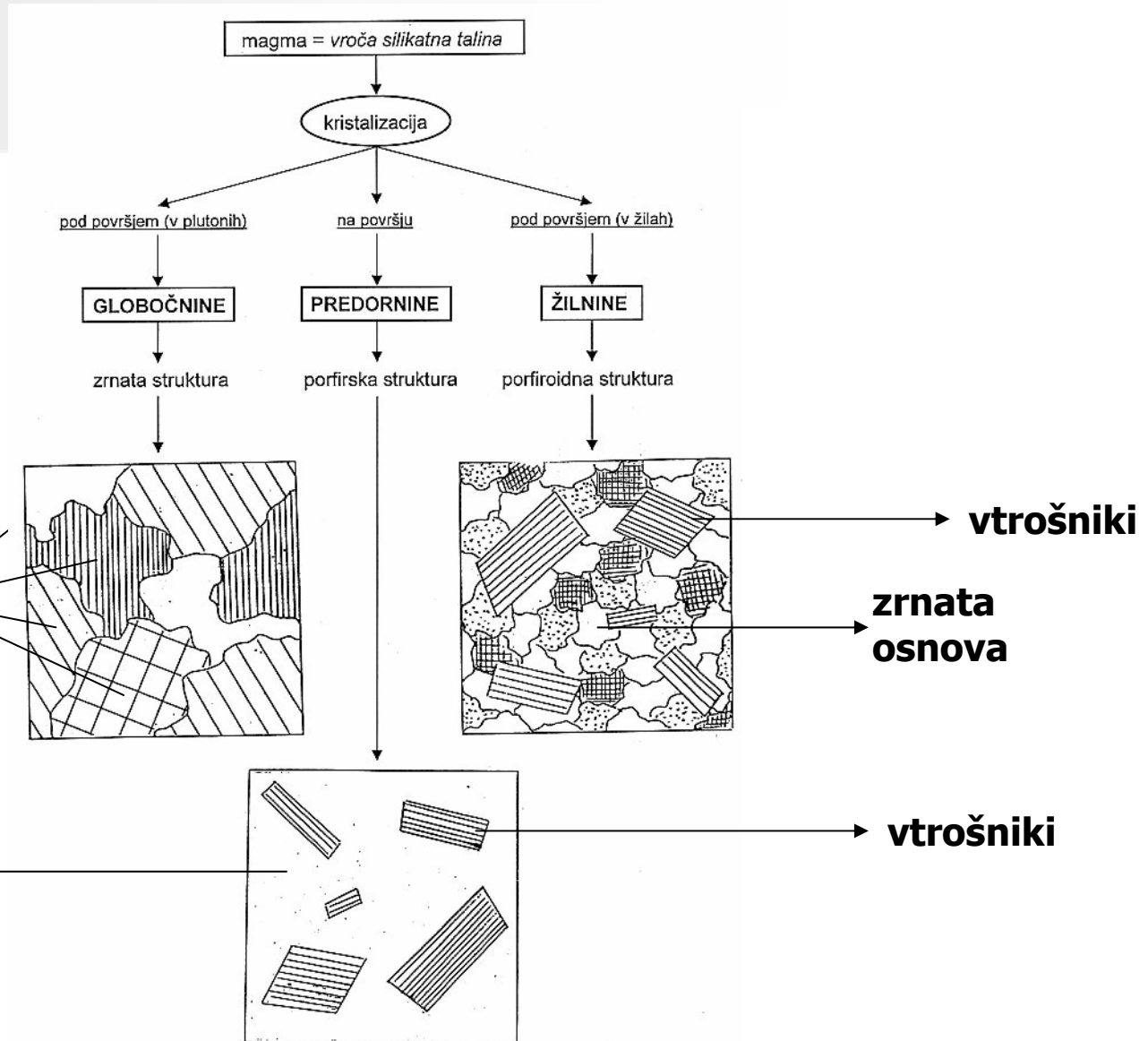
Zaradi višje temperature je magma specifično lažja in se dviguje proti površini, na poti se ohlaja in kristali.

Če kristalizacija oz. strjevanje magme poteka globoko v Zemljini notranjosti, govorimo o **GLOBOČNINAH** ali **INTRUZIVNIH MAGMATSKIH KAMNINAH**.

Če magma kristalizira blizu ali na Zemljinem površju, govorimo o **PREDORNINAH** ali **EKSTRUZIVNIH MAGMATSKIH KAMNINAH**.

Magmi, ki se izlije na površje, pravimo **LAVA**.

Vrste in strukture magmatskih kamnin

vsa mineralna zrna so enako velika in nimajo ravnih robov

amorfna osnova

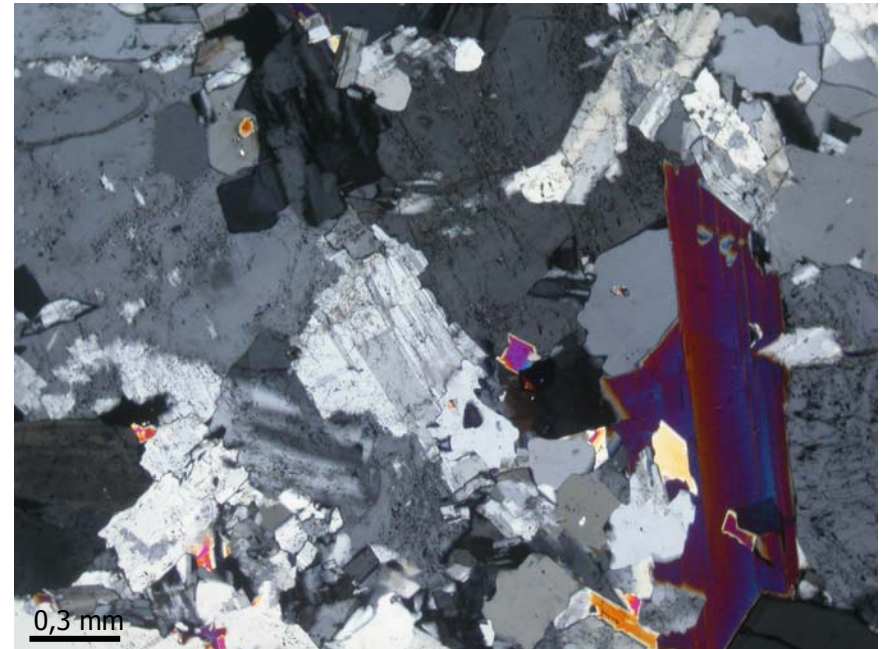
vstrošniki

zrnata osnova

vstrošniki

Zrnata struktura

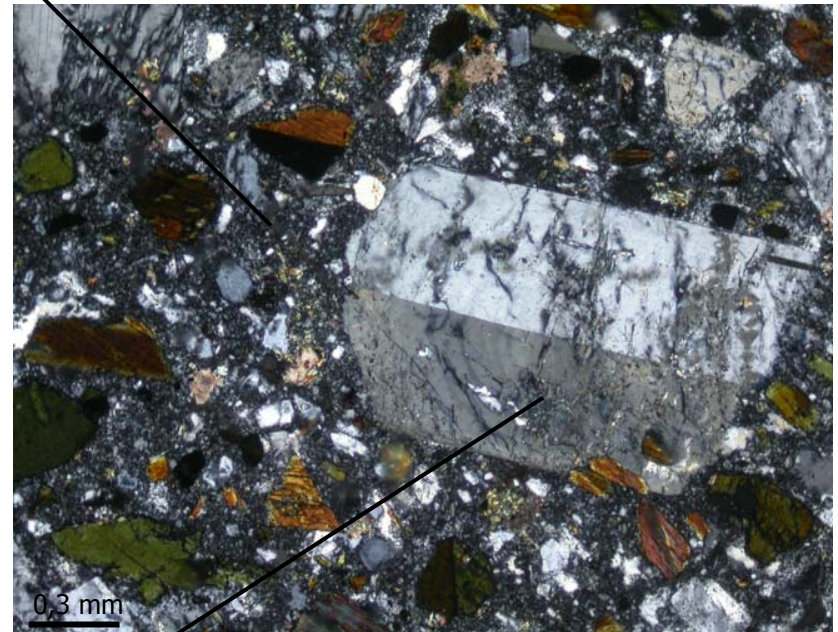
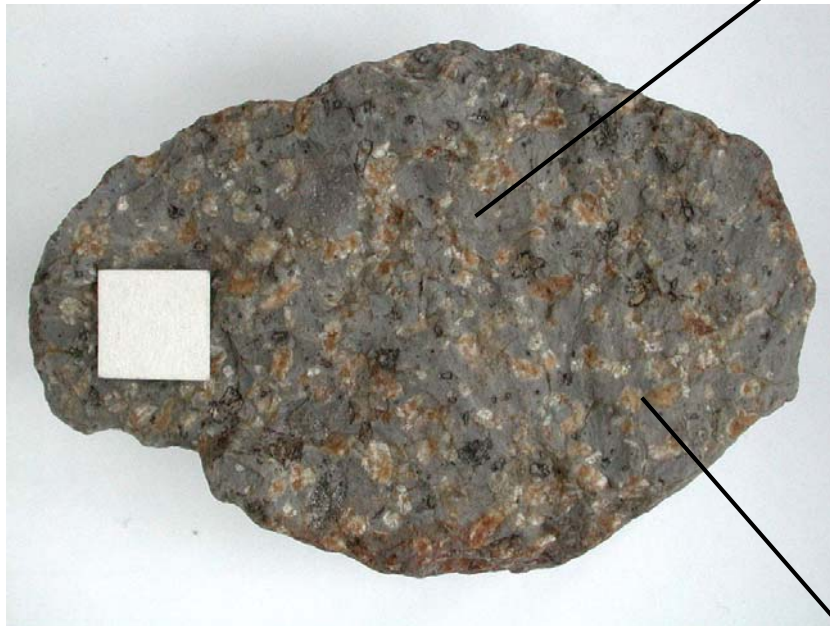
- vsa zrna so približno enako velika,
- zrna so običajno nepravilnih oblik, saj so pri rasti omejena s sosednjimi zrnji,
- celotna kamnina je izkristaljena; amorfne strukture ni.

Porfirna struktura

- osnova kamnine je nekristaljena, amorfna,
- posamezni deli kamnine so izkristaljeni – vtrošniki,
- velikost in količina vtrošnikov ne vpliva na strukturo.

amorfna osnova

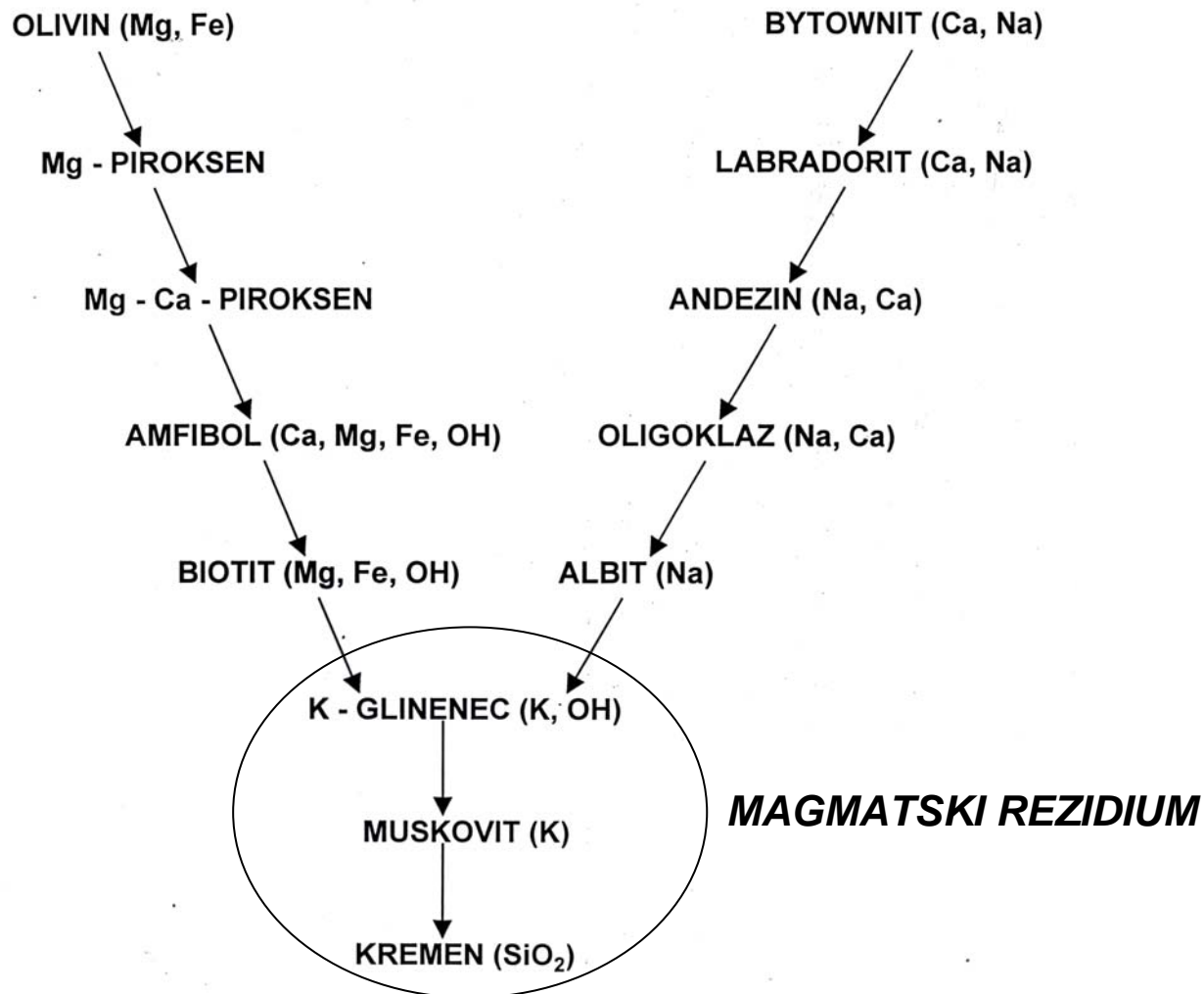
vtrošniki

Bowen-ov kristalizacijski niz

NEZVEZNI NIZ

ZVEZNI NIZ

Bowen-ov kristalizacijski niz

ZVEZNI REAKCIJSKI NIZ

- vsak izmed plagioklazov kristali na točno določeni temperaturi,
- s padcem temperature postaja talina bogatejša z albitsko komponento,
- plagioklazi izločeni pri višjih temperaturah (bogati z anortitsko (Ca) komponento) bodo reagirali z raztopino in se obogatili z albitsko (Na) komponento tako dolgo dokler se sestava kristalov in taline ne izenači,
- v zveznih nizih se postopoma menja kemična sestava mineralov.

NEZVENZNI REAKCIJSKI NIZ

- so rezultat medsebojnega delovanja magme in kristalov,
- pri določenih ravnotežnih pogojih bo najprej izkristalil olivin,
- olivin pri nižji temperaturi postane nestabilen in reagira s talino, ki je obogatena s silicijem: Mg_2SiO_4 (olivin) + $\text{SiO}_2 \rightarrow 2\text{MgSiO}_3$ (Mg-piroksen),
- v nezveznih nizih en mineral prehaja v drug mineral.

MAGMATSKI PREOSTANEK

- vključuje minerale, ki niso nastali z reakcijo magme in prej formiranih mineralov ter kristalizirajo v zaključni fazi kristalizacije magme (K-glinenec, muskovit, kremen).

Bistveni minerali magmatskih kamnin

1. **KREMEN:** SiO_2

2. **GLINENCI**

– **kalijevi glinenci** - KAlSi_3O_8

- ortoklaz
- mikroklin
- sanidin

– **plagioklazi**

▪ albit (Ab) - $\text{NaAlSi}_3\text{O}_8$	0-10 % An
▪ oligoklaz	10-30 % An
▪ andezin	30-50 % An
▪ labradorit	50-70 % An
▪ bytownit	70-90 % An
▪ anortit (An) - $\text{CaAlSi}_3\text{O}_8$	90-100 % An

---

kisli plagioklazi

---

srednji plagioklazi

---

bazični plagioklazi

3. **OLIVIN, PIROKSENI, AMFIBOLI** (za kamnine peridotitske skupine)

Klasifikacija magmatskih kamnin

glede na mineralno sestavo glede na način nastanka	GLOBOČNINE	PREDORNINE	ŽILNINE
GRANITSKA SKUPINA b.m.: kremen, kalijeve glinenci, kisli plagioklazi, srednji plagioklazi z.m.: biotit, muskovit, amfiboli, pirokseni	GRANIT kremen + K-glinenec + kisli plagioklaz GRANODIORIT kremen + sr-plagioklaz + K-glinenec	RIOLIT KREMENOV PORFIR KREMENOV KERATOFIR vulkanska stekla: OBSIDIAN, PLOVEC, PERLIT DACIT	GRANITPORFIR PEGMATIT APLIT
SIENITSKA SKUPINA b.m.: kalijeve glinenci, kisli plagioklazi z.m.: biotit, muskovit, amfiboli, pirokseni	SIENIT	TRAHIT PORFIR KERATOFIR	
DIORITSKA SKUPINA b.m.: srednji plagioklazi z.m.: amfiboli, pirokseni, biotit	DIORIT TONALIT (kremenov diorit)	ANDEZIT	
GABRSKA SKUPINA b.m.: bazični plagioklazi z.m.: pirokseni, amfiboli, olivin	GABRO ČIZLAKIT	BAZALT BAZALT MANDLJEVEC DIABAZ	
PERIDOTITSKA SKUPINA b.m.: pirokseni, amfiboli, olivin z.m.: biotit	PERIDOTIT		

b.m. - bistveni minerali

z.m. - značilni minerali

Osnovna delitev magmatskih kamnin glede na vsebnost SiO_2

kisle (felzične) magmatske kamnine
granitska skupina

>65 % SiO_2

srednje magmatske kamnine
dioritska skupina

65–55 % SiO_2

mafične (bazične) magmatske kamnine
gabrska skupina

55–45 % SiO_2

ulramafične (ultrabazične) magmatske kamnine
peridotitska skupina

<45 % SiO_2

Granitska skupina

glede na mineralno sestavo	glede na način nastanka	GLOBOČNINE	PREDORNINE	ŽILNINE
GRANITSKA SKUPINA b.m.: kremen, kalijevi glinenci, kislji plagioklazi, srednji plagioklazi z.m.: biotit, muskovit, amfiboli, pirokseni		GRANIT kremen + K-glinenec + kislji plagioklaz GRANODIORIT kremen + sr-plagioklaz + K-glinenec	RIOLIT KREMENOV PORFIR KREMENOV KERATOFIR vulkanska stekla: OBSIDIAN, PLOVEC, PERLIT DACIT	GRANITPORFIR PEGMATIT APLIT

FELZIČNE	SREDNJE	MAFIČNE	ULTRA-MAFIČNE	
GLOBOČNINE				
GRANIT	GRANO-DIORIT	DIORIT	GABRO	PERI-DOTIT
PREDORNINE				
RIOLIT	DACIT	ANDEZIT	BAZALT	
KREMEN				
K - GLINENEC				
Na PLAGIOKLAZI Ca				
BIOTIT				
ROGOVAČA				
PIROKSENI				
OLIVIN				

Bistveni minerali

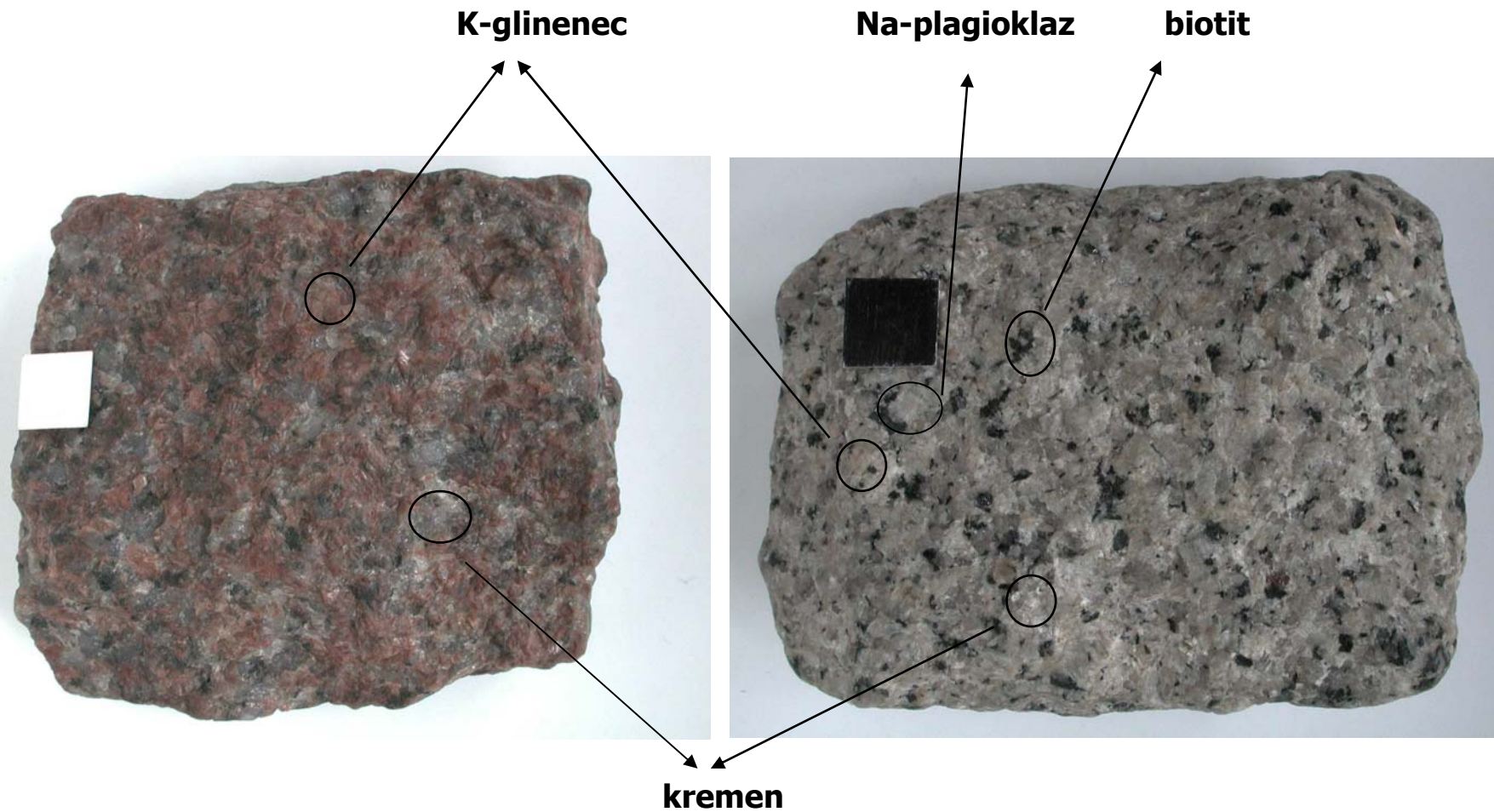
- kremen >30 %
- K-glinenec
- kislji (Na) plagioklaz
- srednji plagioklaz

FEMI (femični ali temni minerali)

<10 %

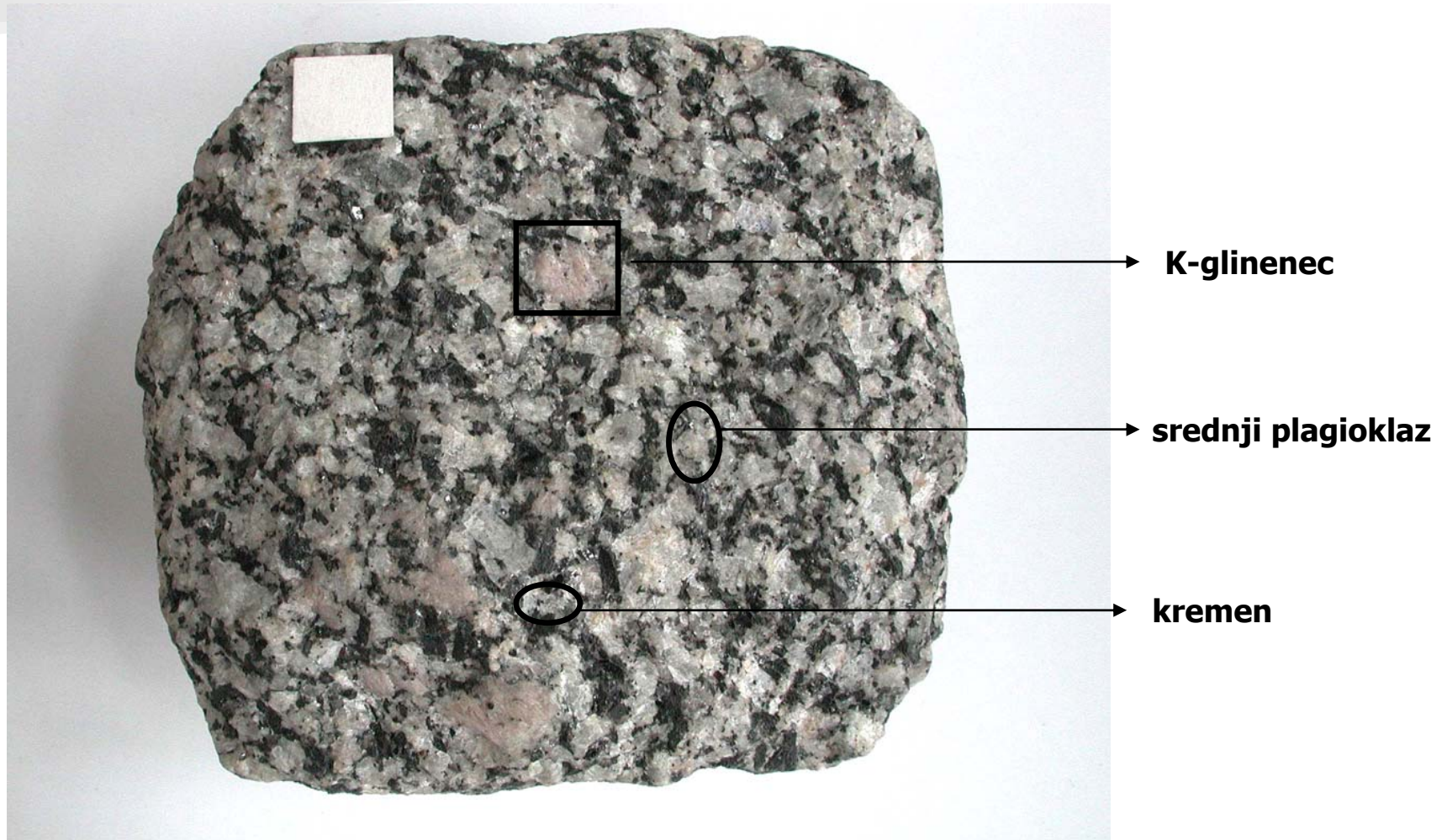
GRANIT

kremen + K-glinenec + kisli plagioklaz

GRANODIORIT

kremen + srednji plagioklaz + K-glinenec

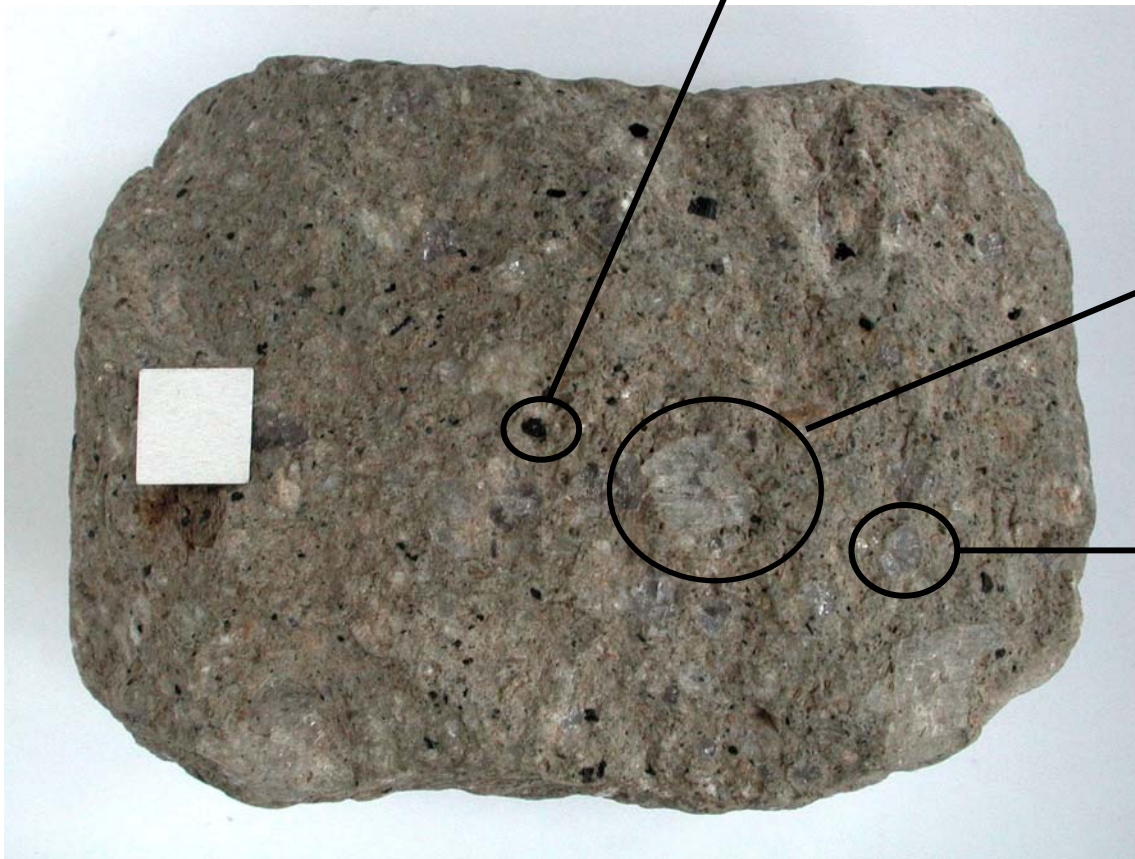
RIOLIT

kremen + sanidin

biotit

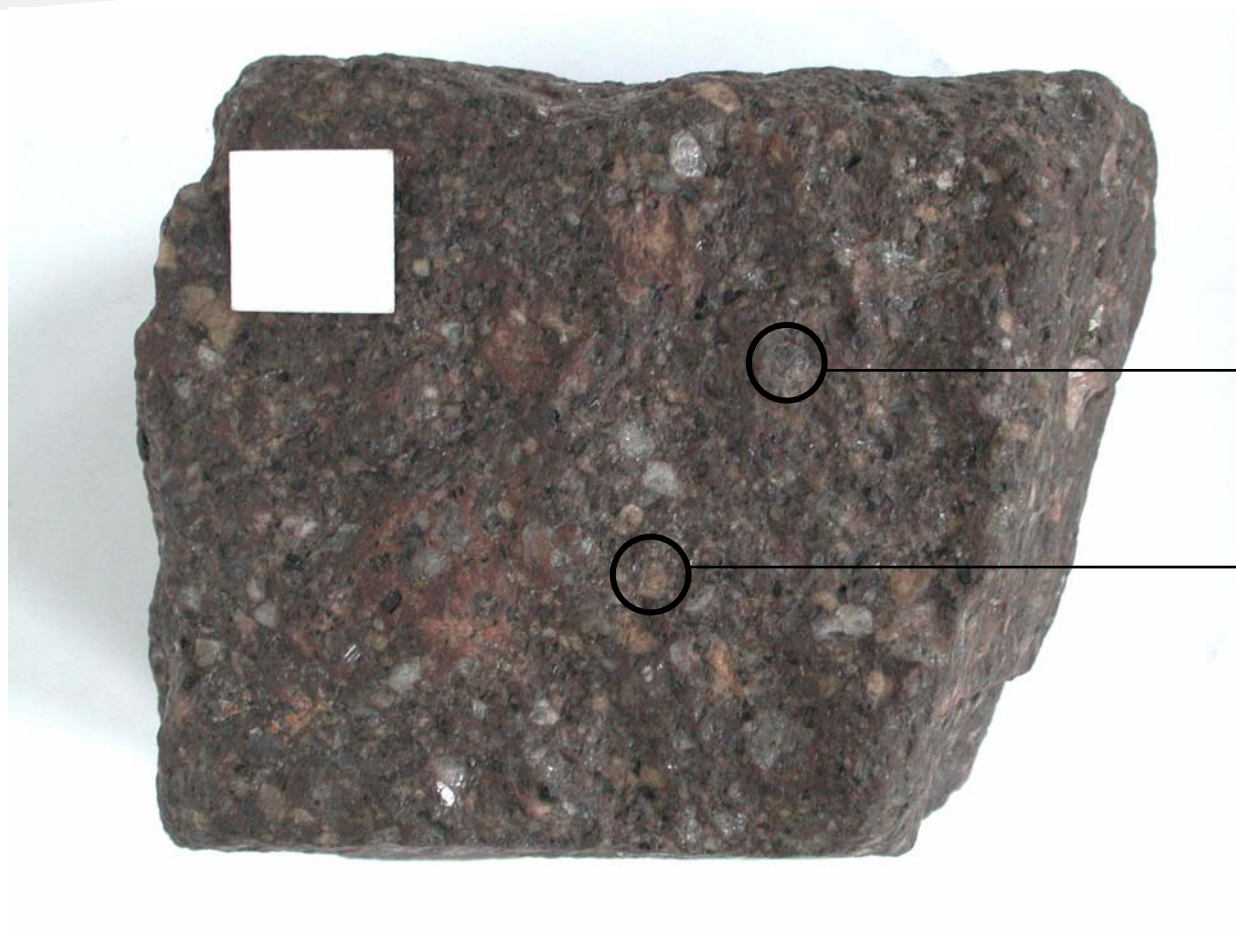
sanidin

kremen

KREMENOV PORFIR

kremen + K-glinenec

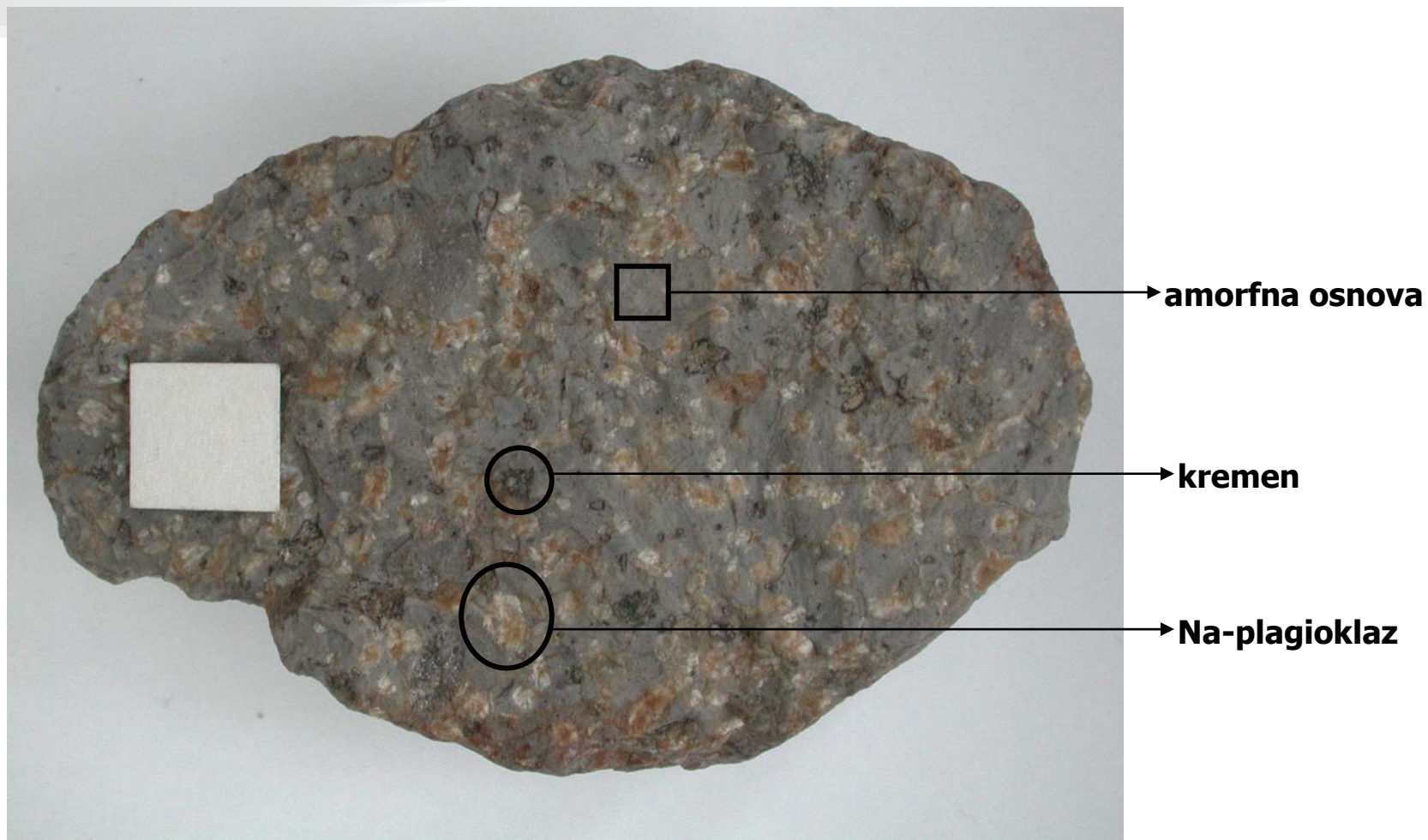

kremen

K-glinenec

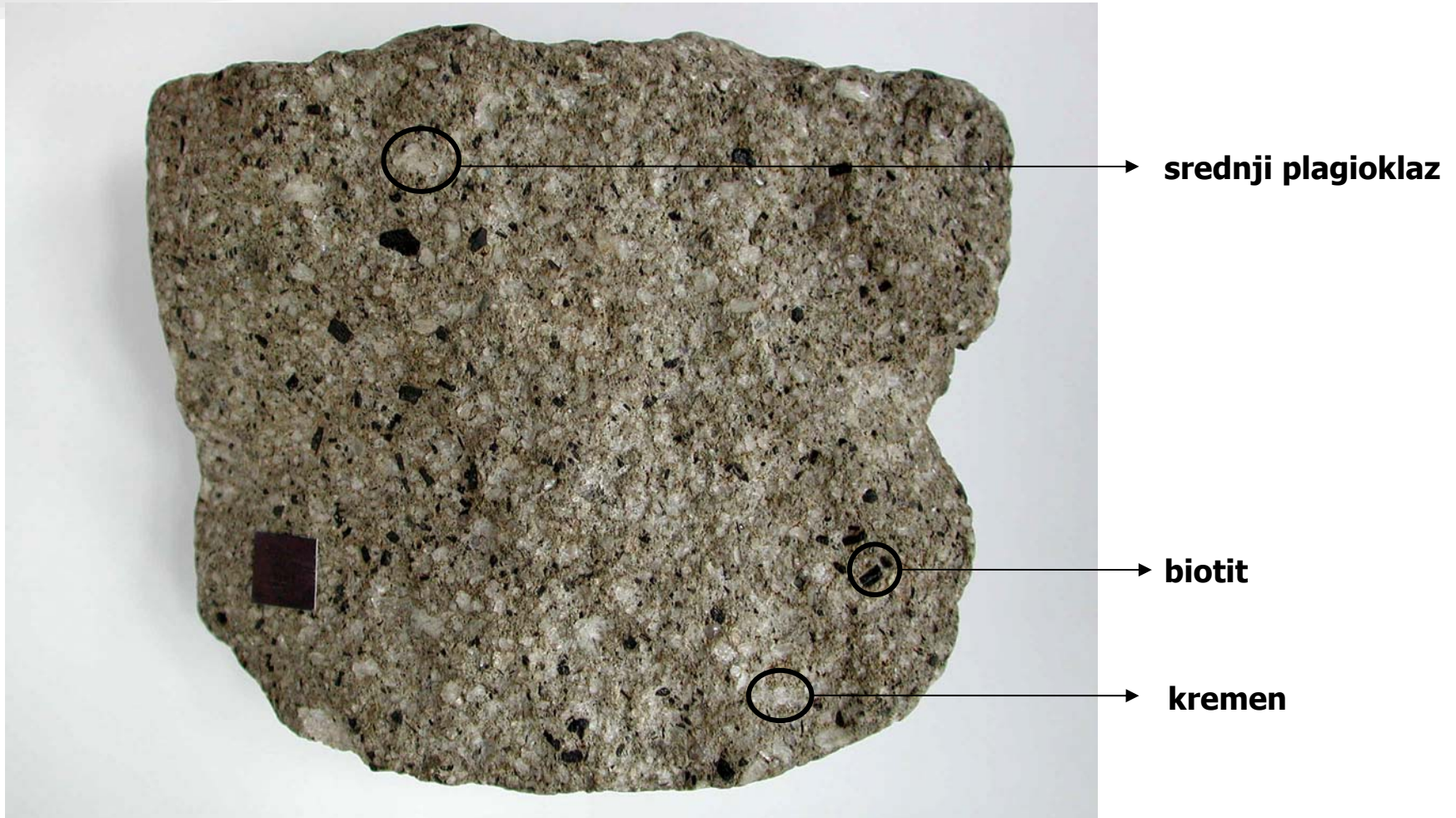
KREMENOV KERATOFIR

kremen + Na-plagioklaz

DACIT

je predornina granodioritske sestave
kremen + srednji plagioklaz + K-glinenec

Vulkanska stekla

Vulkanska stekla so v celoti amorfne predornine, ki so nastale na Zemljinem površju z izredno hitrim ohlajanjem lave.

Med ohlajanjem je močna kohezija med atomi preprečila rast kristalov.

Ločimo tri tipe vulkanskih stekel:

- **PLOVEC** je kamnina nastala iz bolj viskoznih lav riolitne sestave, kjer je uhajanje plinov močno oteženo, zato lava pogosto skrepeni v "peno". Zaradi tega ima veliko poroznost in plava na vodi.
- **OBSIDIJAN** je gosta steklasta kamnina s školjkastim lomom. Nastaja s strjevanjem lave, ki vsebuje malo vode (<1 %).
- **PERLIT** je steklasta kamnina, ki sestoji iz skupkov majhnih koncentričnih agregatov. Za razliko od obsidijana vsebuje lava več vode (do 10 %). Za perlit je značilna perlitska struktura, ki nastane zaradi hidratacije oziroma krčenja pri ohlajanju.

PLOVEC

OBSIDIJAN

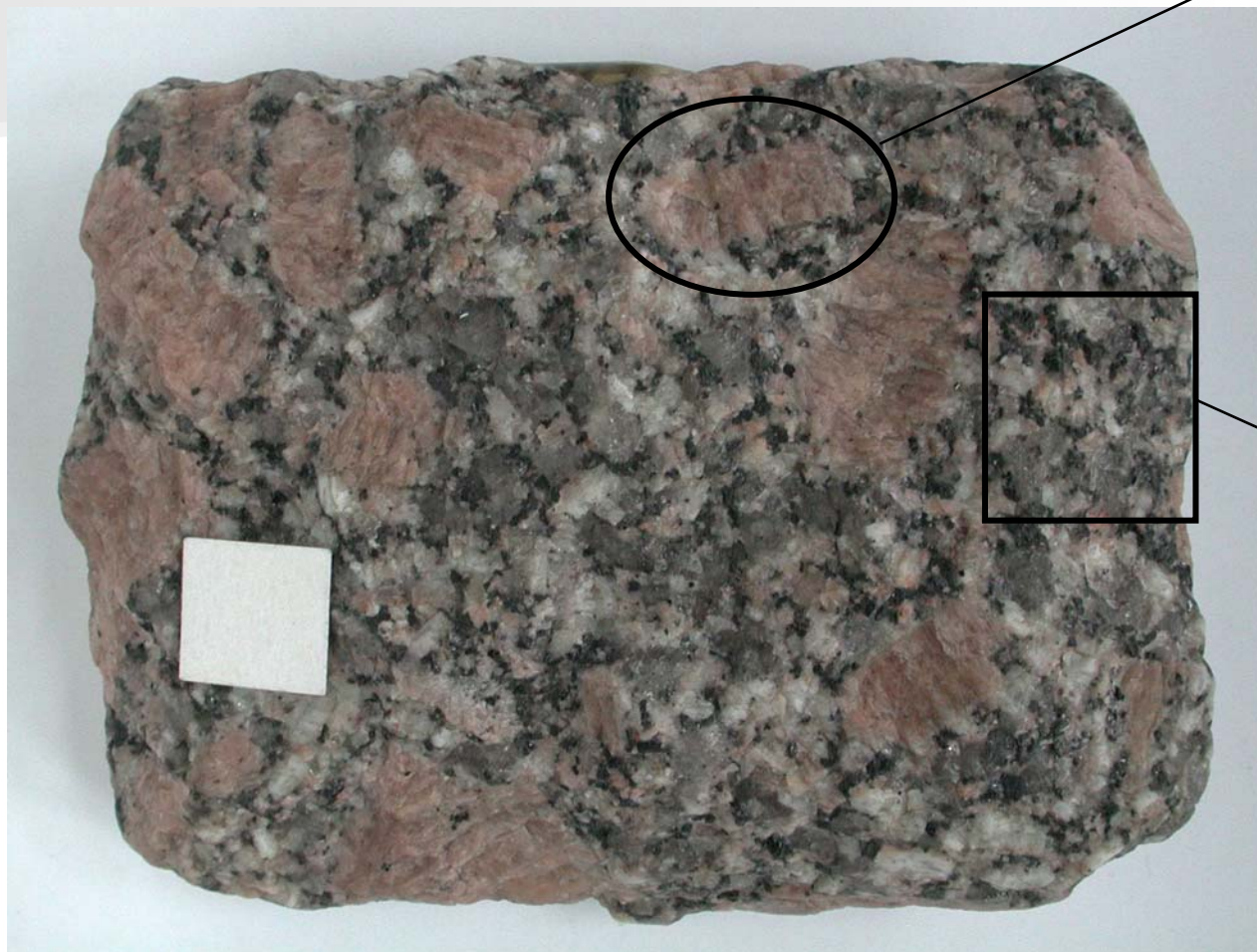

PERLIT

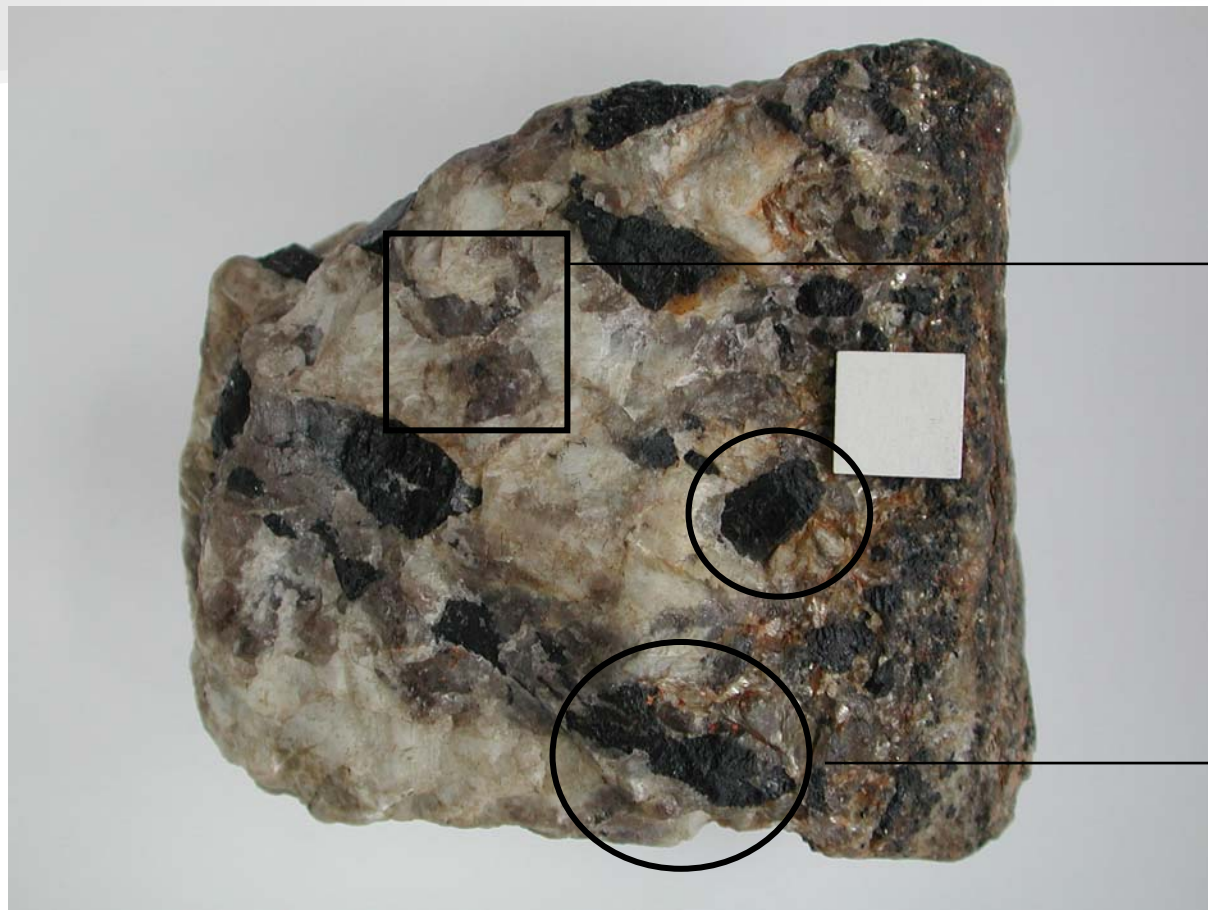
GRANITPORFIR

**vtrošnik:
K-glinenec**

**zrnata osnova:
kremen + Na-plagiklaz
+ biotit**

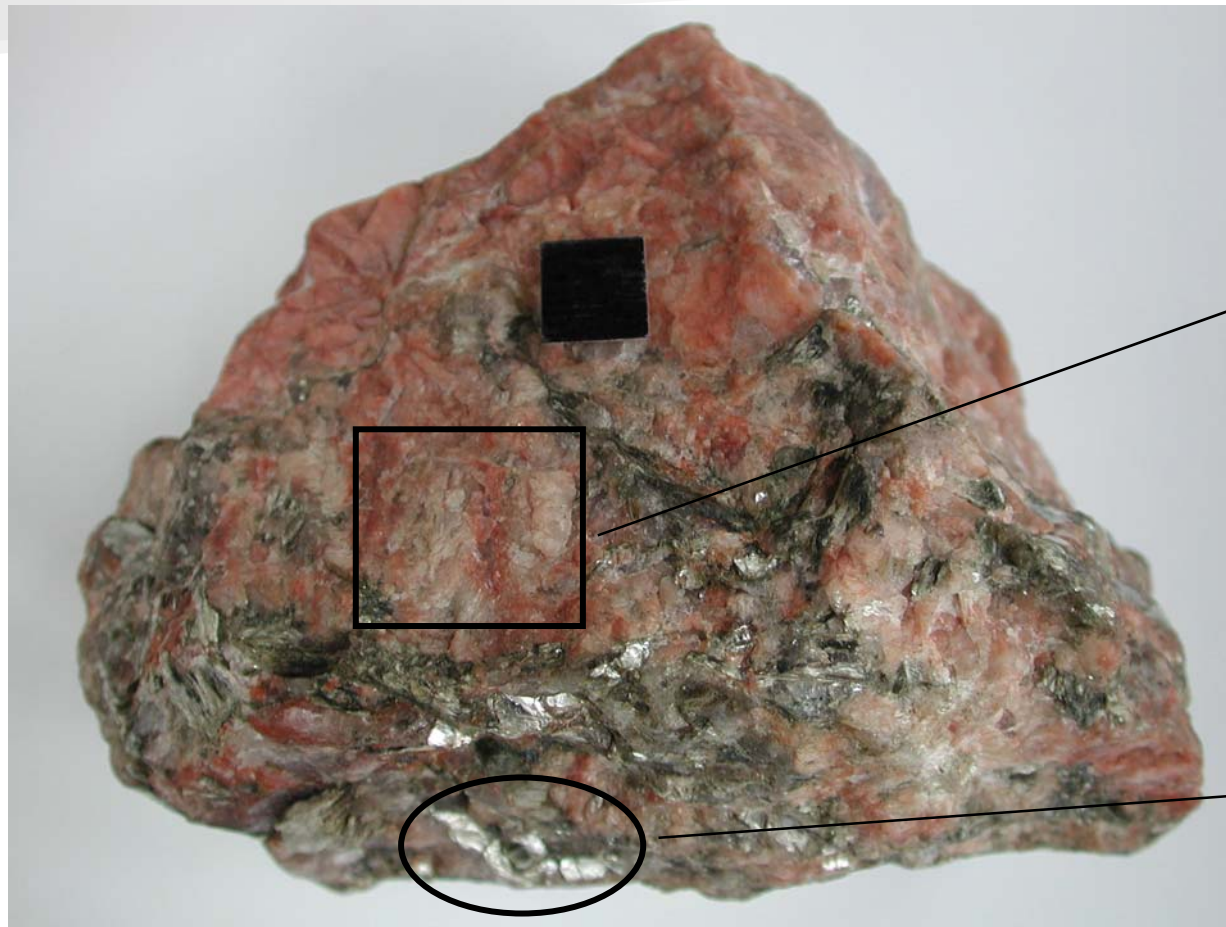
PEGMATIT

**zrnata osnova:
kremen + Na-plagioklaz**

**vtrošnik:
turmalin**

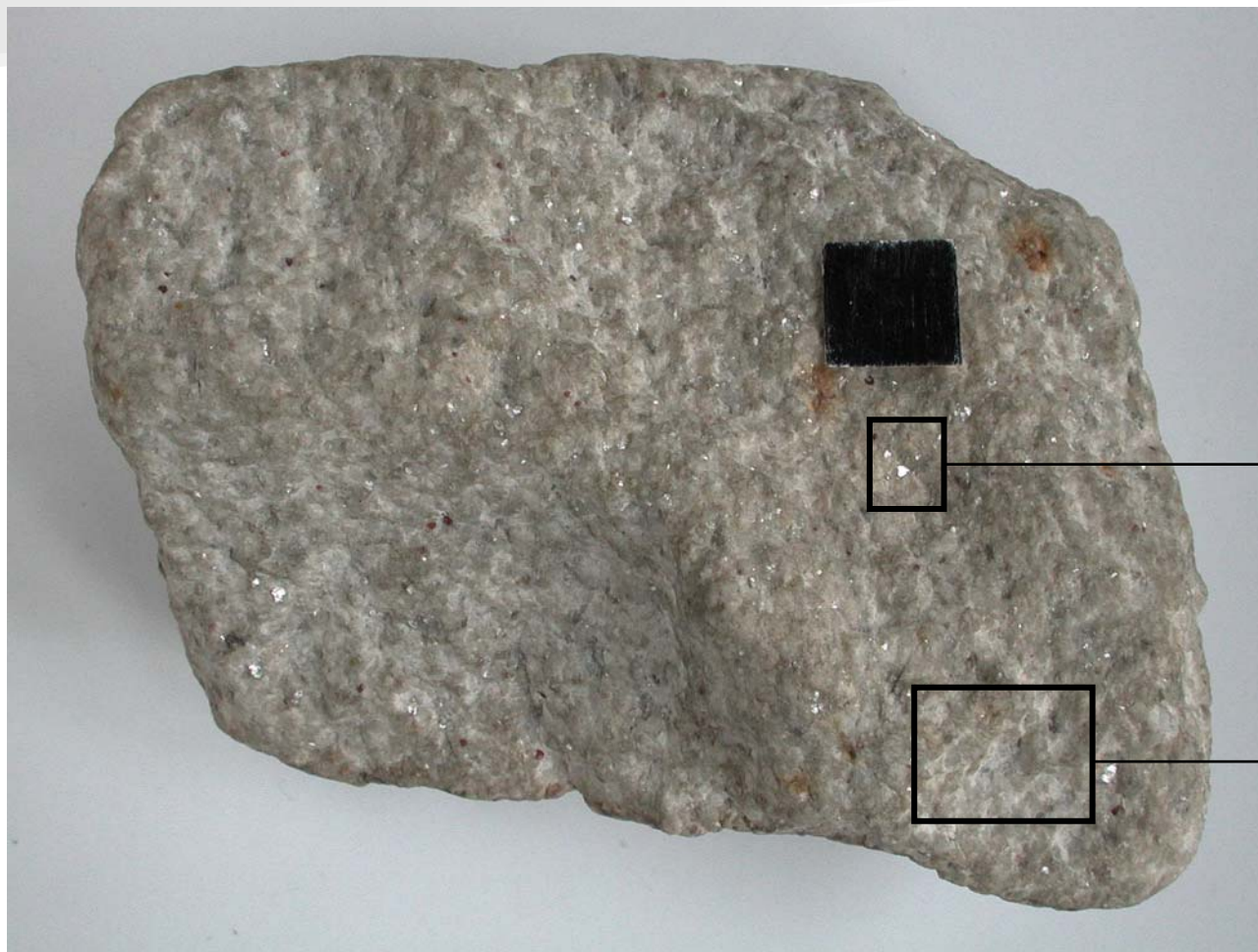
PEGMATIT

**zrnata osnova:
kremen + K-glinenec**

**vtrošnik:
muskovit**

APLIT

**vtrošnik:
muskovit**

**zrnata osnova:
kremen + Na-plagioklaz**

Sienitska skupina – alkalne kamnine

Alkalne kamnine niso prikazane na zgornjih diagramih, ker imajo nekoliko posebno sestavo. Od mineralov vsebujejo pretežno alkalne (K, Na) glinence, ki tem kamninam dajejo značilno rožnato barvo.

Značilno za sienitsko skupino je, da **ne vsebuje kremenca**.

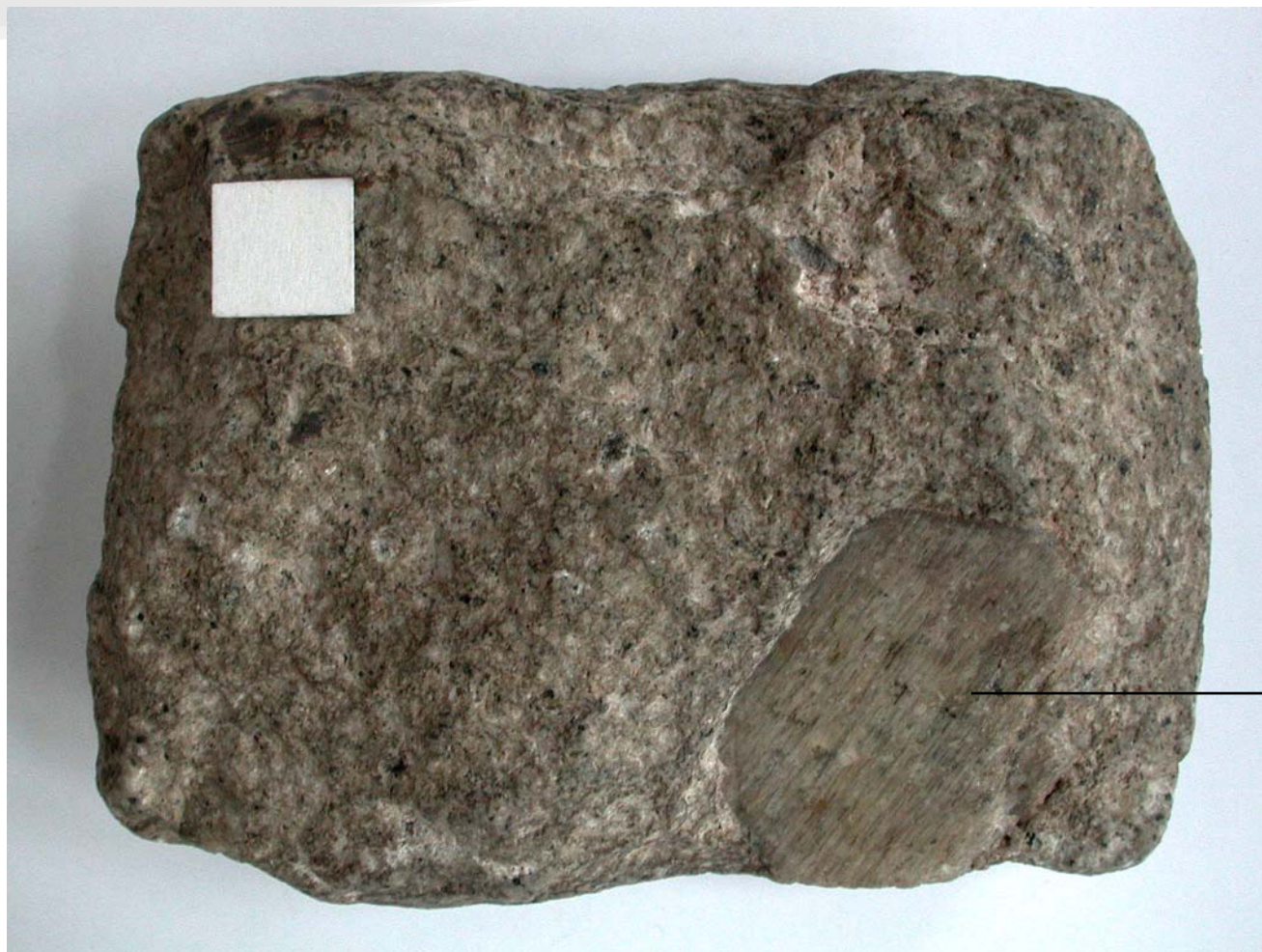
Feromagnezijevi minerali se, tako kot v granitski skupini, pojavljajo v omejenih količinah.

glede na mineralno sestavo glede na način nastanka	GLOBOČNINE	PREDORNINE
SIENITSKA SKUPINA b.m.: kalijeve glinence, kislji plagioklazi z.m.: biotit, muskovit, amfiboli, pirokseni	SIENIT	TRAHIT PORFIR KERATOFIR

SIENIT

TRAHIT

→ vtrošnik sanidina

PORFIR

vtrošnik K-glinenca

KERATOFIR

→ vtrošnik Na-plagioklaza

Dioritska skupina

glede na mineralno sestavo	glede na način nastanka	GLOBOČNINE	PREDORNINE
DIORITSKA SKUPINA b.m.: srednji plagioklazi z.m.: amfiboli, pirokseni, biotit		DIORIT TONALIT (kremenov diorit)	ANDEZIT

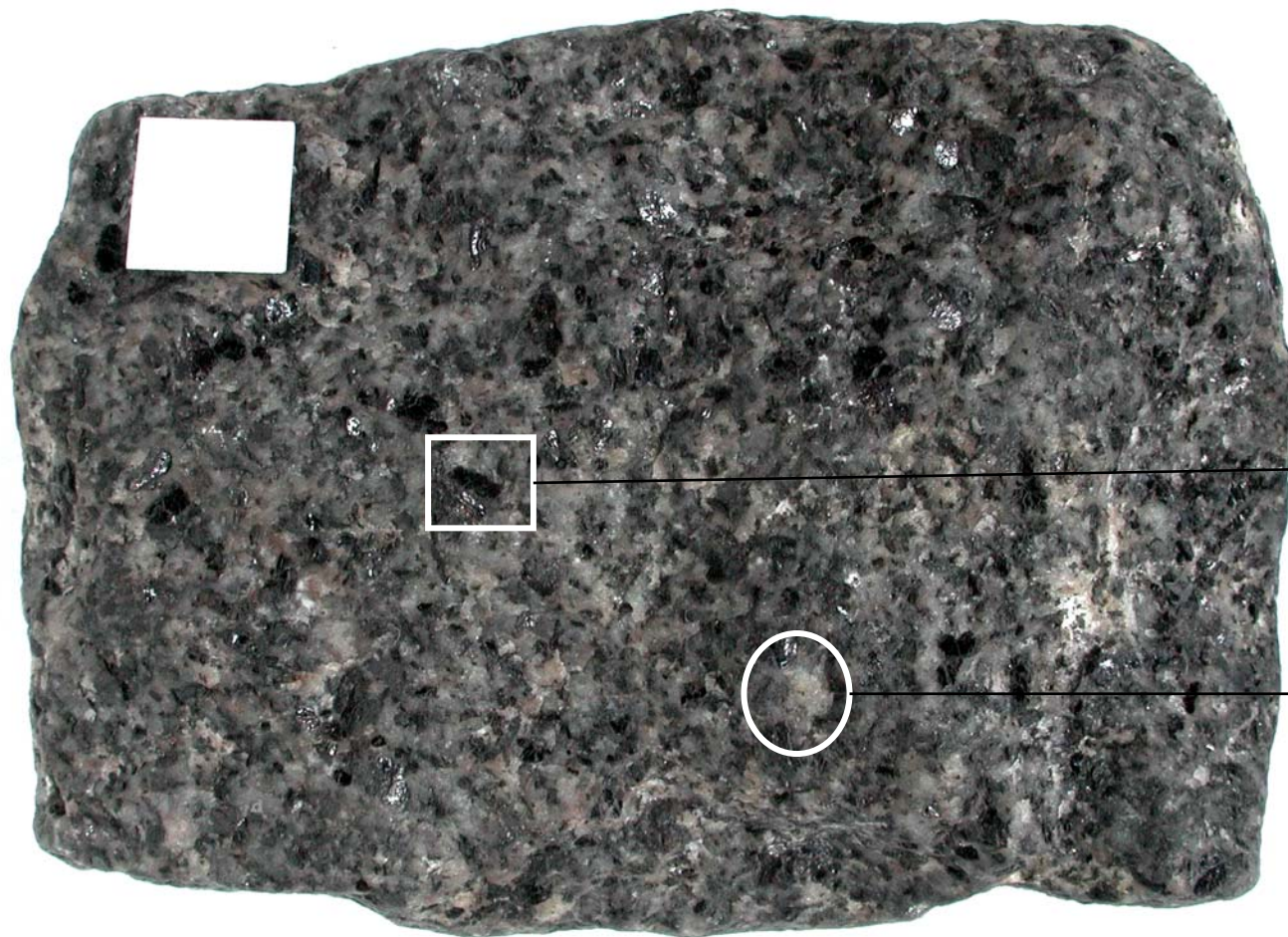
FELZIČNE	SREDNJE	MAFIČNE	ULTRA-MAFIČNE	
GLOBOČNINE				
GRANIT	GRANO-DIORIT	DIORIT	GABRO	PERIDOTIT
PREDORNINE				
RIOLIT	DACIT	ANDEZIT	BAZALT	
KREMEN				
K - GLINENEC				
Na	PLAGIOKLAZI		Ca	
BIOTIT				
ROGOVAČA				
PIROKSENI				
OLIVIN				

Bistveni minerali:

- kremen <10 %
- srednji plagioklaz

FEMI (femični ali temni minerali)
20–30 %

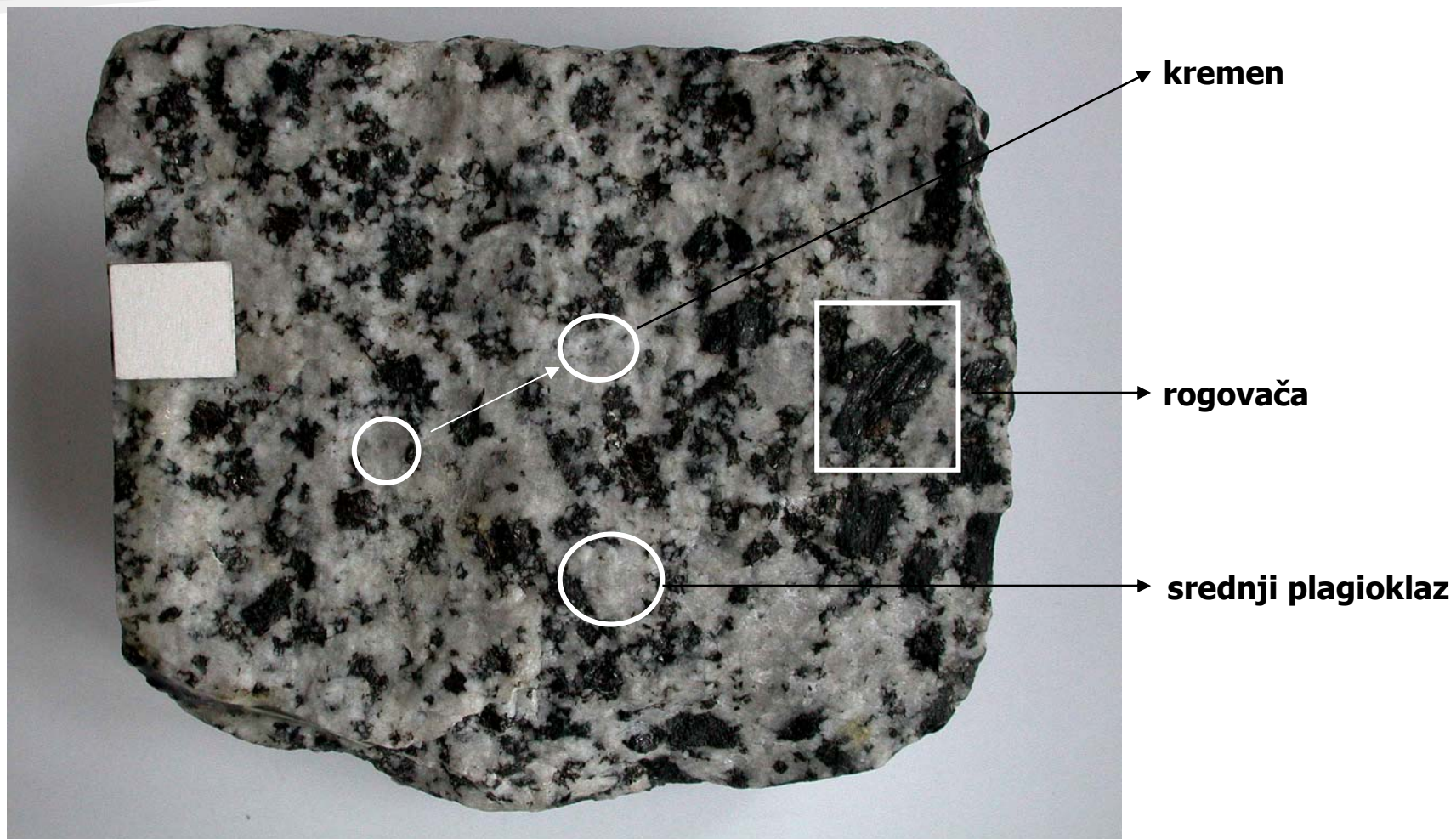
DIORIT

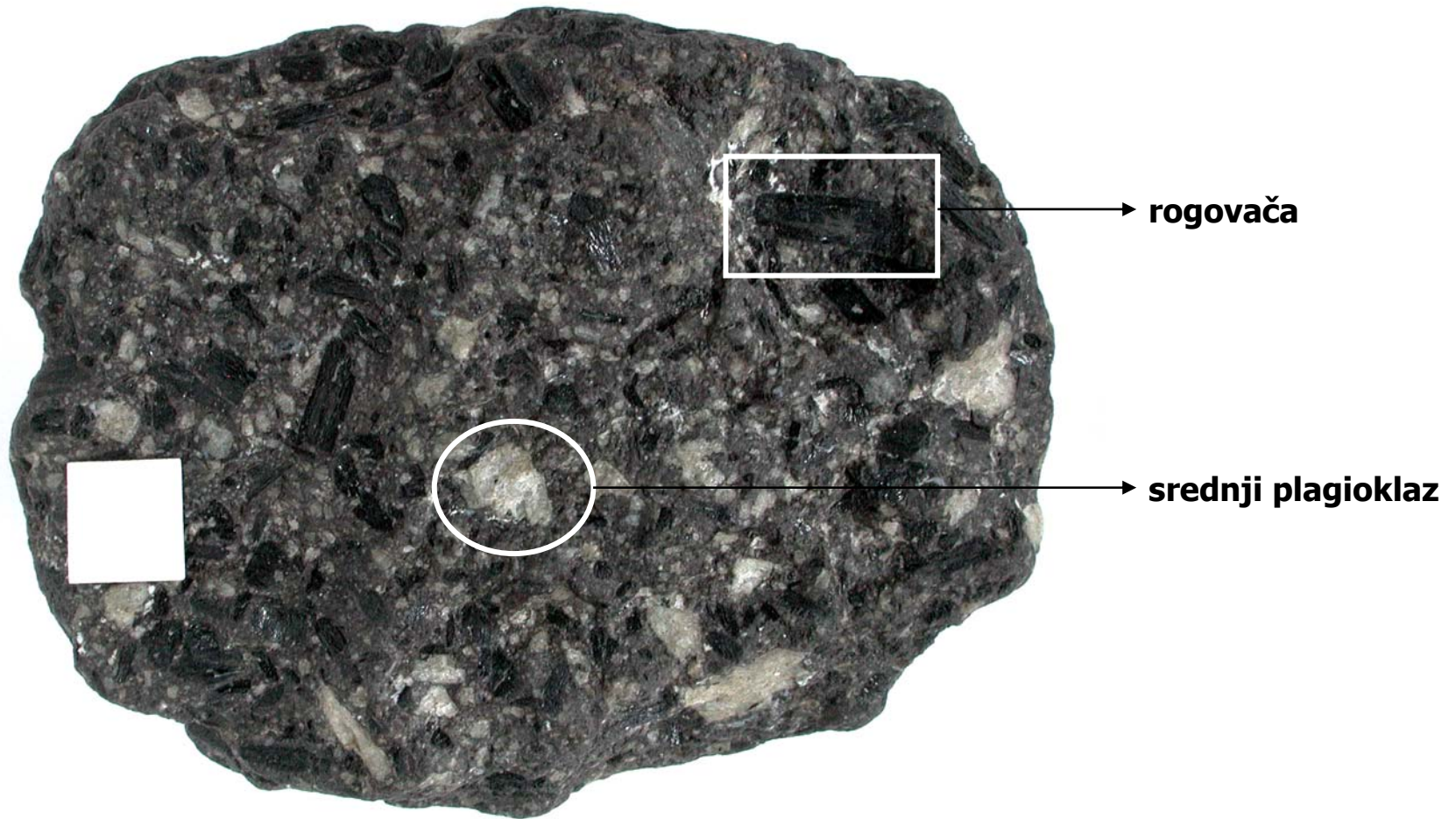
→ **rogovača**

→ **srednji plagioklaz**

TONALIT – KREMENOV DIORIT

ANDEZIT

Gabrška skupina

glede na mineralno sestavo	glede na način nastanka	GLOBOČNINE	PREDORNINE
GABRSKA SKUPINA b.m.: bazični plagioklazi z.m.: pirokseni, amfiboli, olivin		GABRO ČIZLAKIT	BAZALT BAZALT MANDLJEVEC DIABAZ

FELZIČNE	SREDNJE	MAFIČNE	ULTRA-MAFIČNE	
GLOBOČNINE				
GRANIT	GRANO-DIORIT	DIORIT	GABRO	PERI-DOTIT
PREDORNINE				
RIOLIT	DACIT	ANDEZIT	BAZALT	
KREMEN				
K - GLINENEC				
Na	PLAGIOKLAZI		Ca	
BIOTIT				
ROGOVAČA				
PIROKSENI				
OLIVIN				

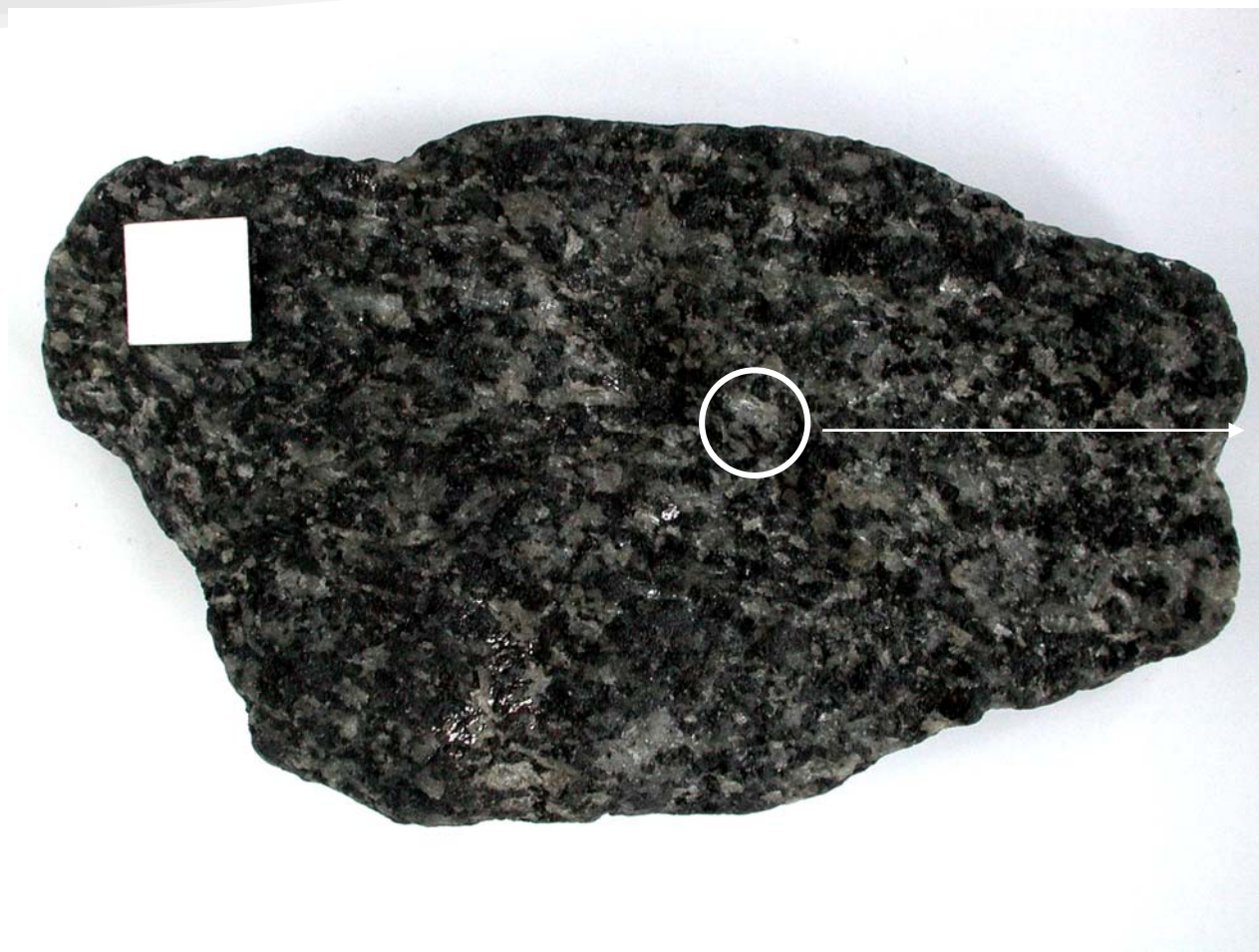
Bistveni minerali:

- bazični (Ca) plagioklaz

FEMI (femični ali temni minerali)

40–70 %

GABRO

bazični plagioklaz

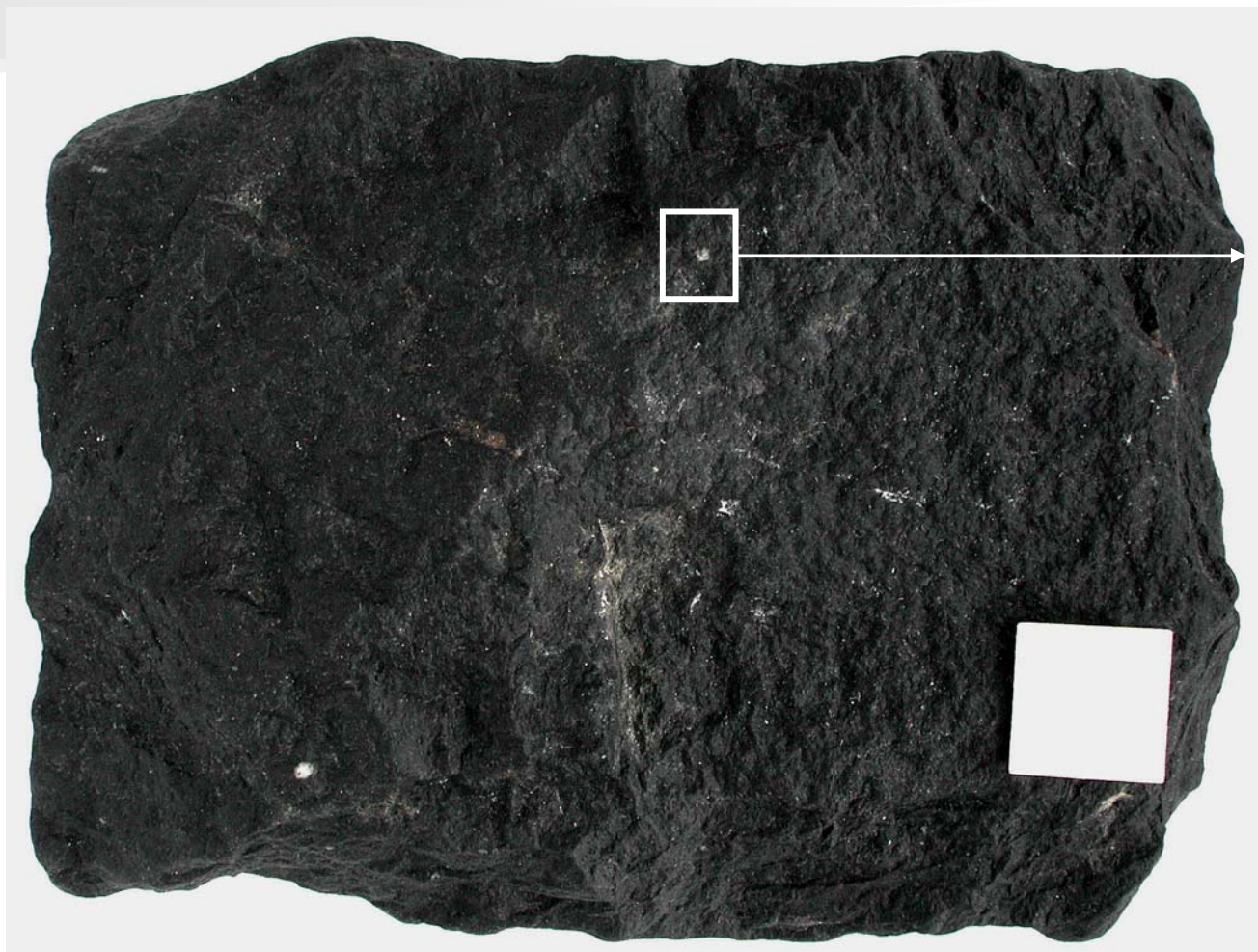
ČIZLAKIT

Je različek gabra iz kamnolomov pri Cezlaku na Pohorju. Ima nekoliko specifično mineralno sestavo: rogovača (temno zelena), piroksen - diopsid (svetlo zelen), bazični plagioklazi, nekaj kremenca in olivina.

BAZALT

**vtrošniki bazičnih
plagioklazov**

BAZALTNA LAVA

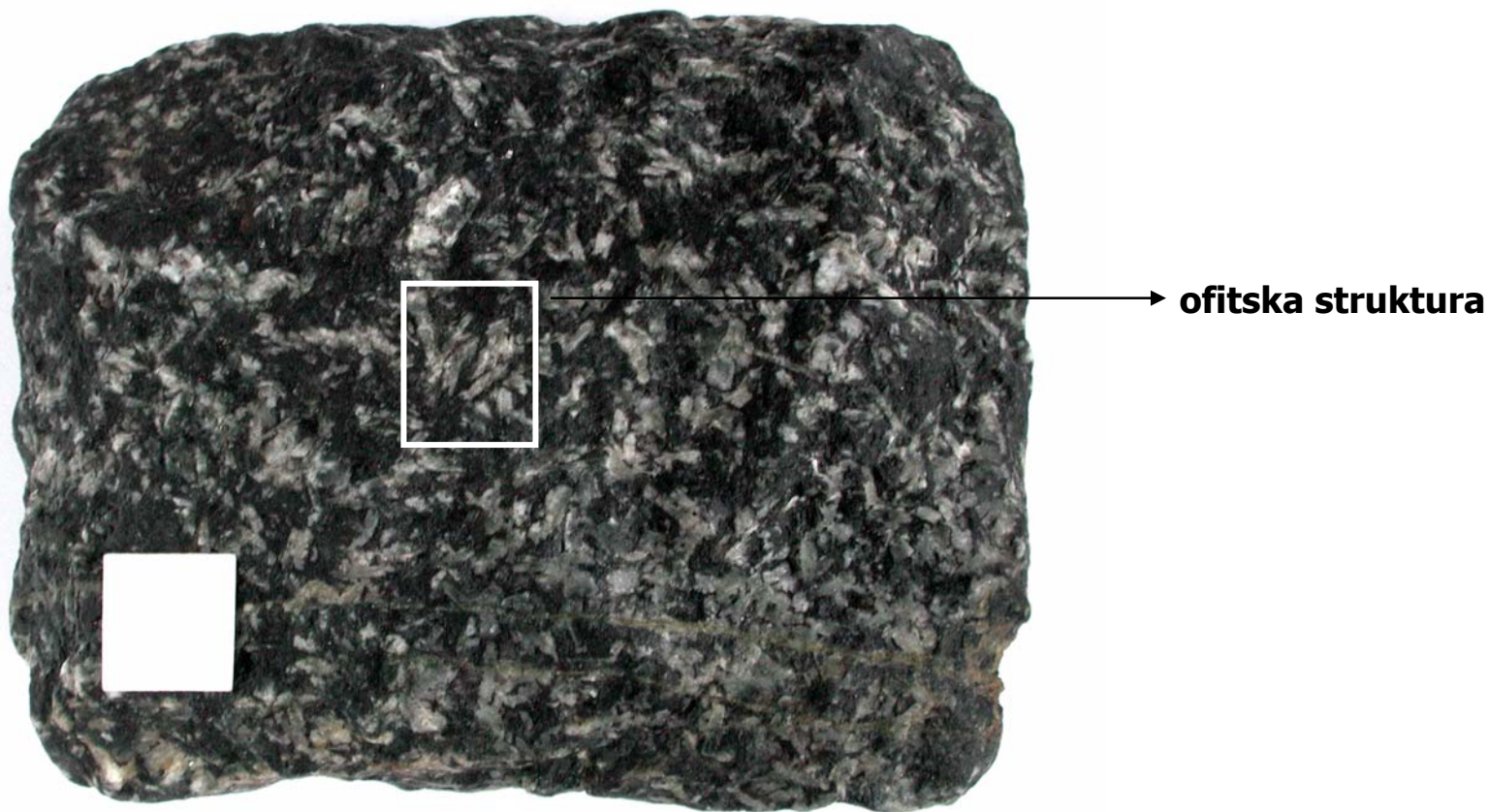

BAZALT MANDLJEVEC

DIABAZ

Za diabaz je značilna ofitska struktura, ki se odraža v igličasto razvitih vtrošnikih Ca-plagioklazov.

Peridotitska skupina

glede na način nastanka	GLOBOČNINE
glede na mineralno sestavo	
PERIDOTITSKA SKUPINA b.m.: pirokseni, amfiboli, olivin z.m.: biotit	PERIDOTIT

FELZIČNE	SREDNJE	MAFIČNE	ULTRA-MAFIČNE
GLOBOČNINE			
GRANIT	GRANO-DIORIT	DIORIT	PERIDOTIT
PREDORNINE			
RIOLIT	DACIT	ANDEZIT	BAZALT
KREMEN			
K - GLINENEC			
Na	PLAGIOKLAZI		Ca
BIOTIT			
ROGOVAČA			
PIROKSENI			
OLIVIN			

Bistveni minerali:

- olivin
- pirokseni
- amfiboli

FEMI (femični ali temni minerali)

= 100 %

PERIDOTIT

Razširjenost magmatskih kamnin v Sloveniji

V Sloveniji so magmatske kamnine razširjene na Pohorju, v Karavankah in v ozkem pasu osrednje Sloveniji od Idrije, severno od Ljubljane, proti Celju, na Kozjanskem in Bohorju ter v okolici Grada na Goričkem.

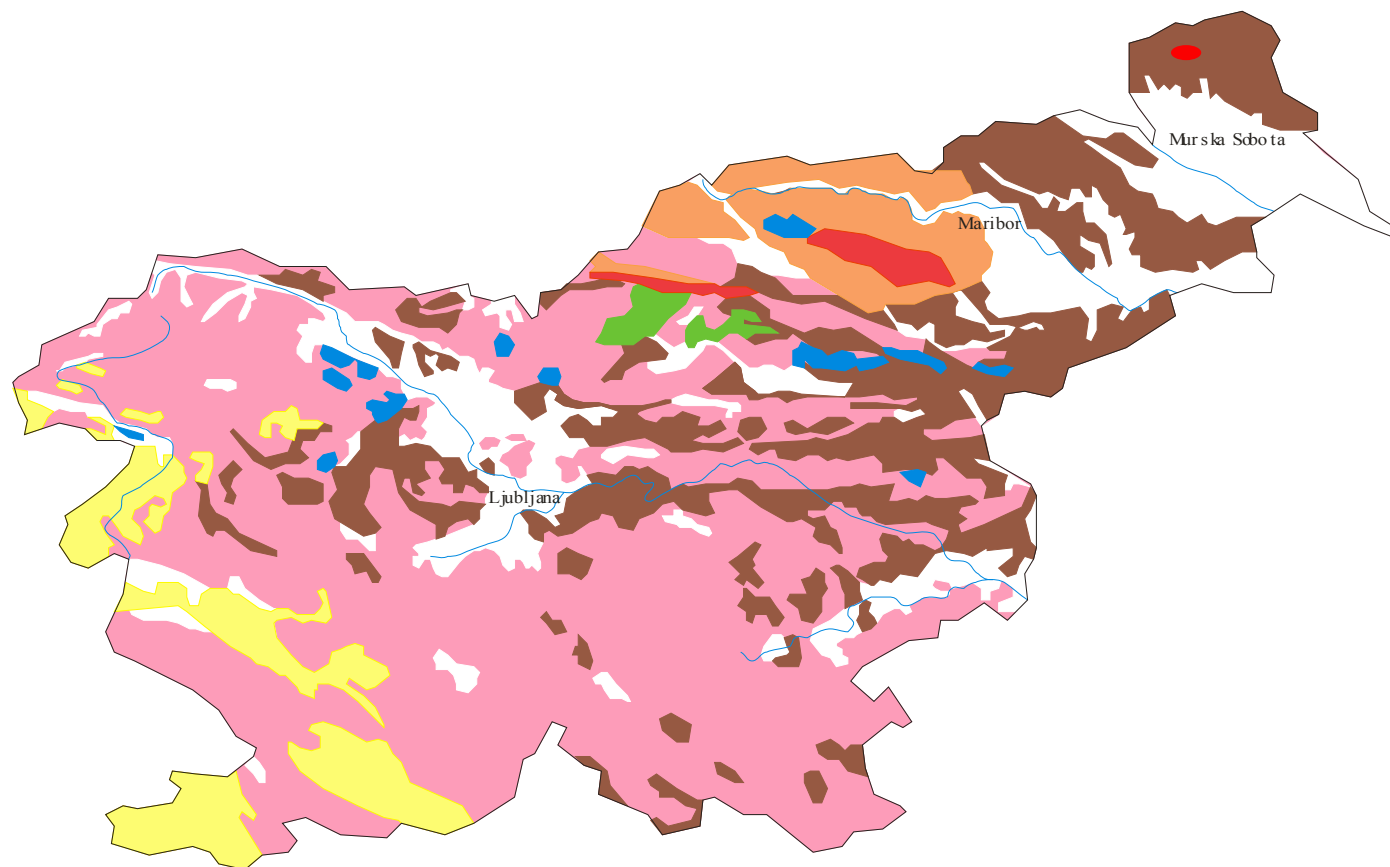
Osrednji del Pohorja tvori veliki **granodioritni** batolit, ki se je vtisnil v pohorski metamorfni masiv. V okolici Cezlaka na Pohorju nastopa še globočina gabrske sestave – **čizlakit**. **Granodioritni masiv** se proti severozahodu nadaljuje v predornino **dacit**. Omenjene kamnine sekajo številne **pegmatitne** in **aplitne žile**. Vse kamnine so oligocenske do spodnjemiocenske starosti (20–17 milijonov let).

V Karavankah najdemo **granite, granitporfirje in sienogranite v katerih so številni vključki bazičnih kamnin (gabro) ter tonalit**. Vse kamninske različke sekajo številne **pegmatitne in aplitne žile**. Graniti in sieniti so triasne starosti (~244–216 milijonov let) in tonaliti oligocenske starosti (24–23 milijonov let).

V pasu osrednje Slovenije nastopajo v glavnem srednjetriasne (~200 milijonov let) predornine: **porfir, keratofir, diabaz** in **bazalt**.

V okolici Grada na Goričkem so manjša telesa pliocenskega (~4 milijone let) **peridotita**.

Poenostavljena petrografska karta Slovenije

pi rok lastične ka mnine	globočnine	predomine	metamorfne kamnine
drobnozrnate klastične kamnine (peščenjaki, muljevci)	apnenci in dolomiti	fliš	kvartarni aluvialni sedimenti (prod, konglomerat)